

Grzegorz Nycz

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

 0000-0002-6579-4230

Skuteczność polityk odstraszenia w teatrze europejskim w świetle doświadczeń sojuszników USA doby wojny o Ukrainę i II zimnej wojny

Abstrakt

W rozdziale podjęta została problematyka adekwatności przyjętych i modyfikowanych na potrzeby XXI wieku zdolności obrony wschodniej flanki NATO (Europejska Inicjatywa Odstraszenia) w odniesieniu do postępującego od 2014 roku kryzysu ukraińskiego w relacjach Rosja-Zachód. Relacje USA-Rosja, rzutujące na rezultaty wojny o Ukrainę, w znacznym stopniu pozostały pod presją przyjętych w celu zakończenia zimnej wojny porozumień kontroli zbrojeń, z których część dotycząca pocisków balistycznych średniego zasięgu i zbrojeń konwencjonalnych przestała już obowiązywać przed agresją Rosji przeciw Ukrainie w 2022 roku. W realiach kryzysu nowej zimnej wojny polityki bezpieczeństwa mocarstw zachodnich mogły być poddane rewizji związanej z zakwestionowaniem ich koncepcji liberalnego ładu, a także dotychczasowej równowagi sił w Europie tworzonej we współdziałaniu USA i NATO, którym Rosja rzuciła najostrejsze wyzwanie. Rozdział analizuje budżetowy wymiar pomocy obronnej dla Ukrainy z USA oraz narzędzia wspierania wschodniej flanki NATO z uwzględnieniem nowych wyzwań doby agresji Rosji przeciw Ukrainie, w tym zaostrzenia zagrożeń dla europejskiego i międzynarodowego bezpieczeństwa energetycznego.

Słowa kluczowe: nowa zimna wojna, odstraszenie, wojna na Ukrainie

Wstęp

Rozdział opiera się na analizie dokumentów źródłowych dobranych pod kątem aktualizacji studiów nad odstraszeniem w świetle modyfikacji założeń doktryn obronnych i planowania budżetowego podejmowanego wobec nowej zimnej wojny. Metodologia studium jest zakorzeniona w teorii odstraszenia, *policy studies*, geopolitycznych i strategicznych ujęciach najnowszej historii stosunków międzynarodowych. Zmiany strategicznego układu sił w Europie analizowane w tym rozdziale mogą rzutować na przeformułowania teoretyczne i terminologiczne mówiące o nowej mocarstwowości wspólnoty atlantyckiej (UE i NATO) oraz skutkach militarnego wymiaru mocarstwowości autorytarnej Rosji, wcześniej promowanej silnie jako „mocarstwo energetyczne”. Studia przedstawione w tym tekście dotyczą skutków ofensywy rosyjskiej podjętej przeciwko całości terytorium Ukrainy w 2022 roku jako próby zmiany strategicznej równowagi sił w Europie Wschodniej i po części na całym kontynencie. Hipoteza badawcza stawiana przez autora sugeruje planowe przeformułowanie relacji tworzonych przez Rosję zarówno w sąsiedztwie, jak i w dawnej strefie wpływów ZSRR, w kierunku agresywnej presji wojskowej, cofającej się tylko przed argumentem siły.

Spór dotyczący ukraińskiej tożsamości narodowej i państwowości, który wybuchł na początku 2014 roku z powodu odrzucenia rządów prorosyjskiego prezydenta W. Janukowycza przez rewolucję na Majdanie, a następnie odsunięcie prezydenta od władzy został zaogniony przez nielegalną aneksję Krymu przez Rosję i wspieranie separatystów rosyjskich mieszkających we wschodnich obwodach Ukrainy. Zazdrosny o władzę nad dawnym ZSRR prezydent Putin, zdradzający dążenia autorytarne i dyktatorskie, przez długie lata zbierał pieniądze na rozpoczęcie wojny przeciw Ukrainie. Atak w lutym 2022 roku w ciągu kilku godzin spowodował zagrożenie zajęcia Kijowa przez wojska rosyjskie i przywrócenia do władzy W. Janukowycza, który przybył na podporządkowaną wojskowo Rosji Białoruś ogłosić swoje roszczenia. Przesunięcie geopolitycznej strefy wpływów na korzyść Rosji poprzez zajęcie Białorusi bezterminowo na potrzeby baz wojskowych i przemieszczania oddziałów wysłanych na podbój Ukrainy nie spotkało się z należną reakcją NATO. Częściowym zrównoważeniem konsekwencji tego cichego podboju w ramach Związku Białorusi i Rosji oraz Unii Eurazjatyckiej mogłoby być przyjęcie w bliskim terminie nowych członków NATO – państw neutralnych Północy, tj. Szwecji i Finlandii. Takie wzmocnienie wspólnoty atlantyckiej będzie ważnym dowodem jej żywotności w czasie, gdy zależność energetyczna od Rosji może wytrącić z dłoni politykom ekonomiczne argumenty za kontynuowaniem ostrych gospodarczych sankcji służących zatrzymaniu skutków najazdu Rosji na Ukrainę w postaci

nielegalnego narzucenia nowego układu sił Europie. W tym nowym rozdaniu kart prezydent Putin miałby, według swojego nakazu, samodzielnie decydować o wojnie i pokoju poza granicami NATO, ale czy na tym kończyłyby się jego roszczenia? Tworzone poprzez dostawy surowcowe (energii) elementy przewagi strategicznej Rosji w UE, a zwłaszcza w dawnej strefie wpływów ZSRR, były zapowiedzią późniejszej polityki odzyskiwania pozycji supermocarstwa także poprzez element siły.

Polityka odstraszania utrzymująca wspólnotę atlantycką w kręgu niezagrażonych podbojem militarnym regionów – grup bezpieczeństwa opiera się na odstraszaniu nuklearnym, którego gwarantem są siły strategiczne Stanów Zjednoczonych Ameryki. Niemniej, po zimnej wojnie zauważyć można wzrost dążeń europejskich do samodzielności w zakresie bezpieczeństwa regionalnego, budowanej w oparciu o siły szybkiego reagowania, profesjonalizację sił zbrojnych, a także inwestycje w obronę przeciwrakietową.

Dodatkowym bodźcem do nowych potężnych nakładów zbrojeniowych w Europie stały się konsekwencje rozpoczętej z powodu zamachów terrorystycznych 11 września 2001 roku wojny z terroryzmem, w której po stronie USA wzięli udział sojusznicy z NATO, w tym rzecz jasna Polska (uczestnik misji w Iraku i w Afganistanie). Niepowodzenie wojskowo wspieranych prób demokratyzacji, które nie stały się zarzewiem szerszej udanej liberalizacji na wzór Ameryki Łacińskiej i Europy Środkowo-Wschodniej, zaważyło na osłabieniu autorytetu USA jako mocarstwa światowego sprawującego rolę rozjemcy w sporach o zasięgu międzynarodowym. Co ważne, kosztowne okupacje Iraku i Afganistanu (ta ostatnia zakończona kompromitującą kapitulacją – ewakuacją i powrotem talibów do władzy w 2021 roku, przypominającymi klęskę Wietnamu Południowego) spowodowały wzrost znaczenia działań przeciwko powstaniom lokalnym (*counterinsurgency*, COIN) kosztem rozwoju zdolności odstraszania i strategicznych sprawności sił zbrojnych. Wzrost cen ropy związany z niepowodzeniami okupacji Iraku umożliwił Rosji zdobycie pozycji mocarstwa gospodarczego i forsowaną z uporem przez prezydenta Putina modernizację sił zbrojnych. Ta ostatnia przyniosła sukcesy wojskowe, takie jak zwycięska dla Rosji wojna przeciw Gruzji w 2008 roku oraz inwazja na Krym w 2014 roku i zdobycie go bez wystrzału. Powrót Rosji do roli nowoczesnego mocarstwa militarne potwierdziła udana interwencja w Syrii, która przywróciła prezydentowi Baszszarowi al-Asadowi kontrolę nad terytorium i umożliwiła mu zwycięskie zakończenie wojny domowej, wyglądającej przed wkroczeniem sił rosyjskich na przegraną.

Czy inwestycje w Europejską Inicjatywę Reasekuracji (Europejską Inicjatywę Odstraszania) rozpoczęte przez administrację Baracka Obamy i kontynuowane przez administrację Donalda Trumpa na poziomie kilku miliardów

dolarów rocznie to wystarczający wkład w odstraszenie Rosji przed kontynuowaniem wojny o Donbas, presją na wschodniej flance NATO i grożeniem kolejnymi krokami wojennymi?

Ważnym wkładem USA w obronność NATO było przekazanie komponentów morskiej ochrony przeciwrakietowej Aegis na potrzeby sojuszu, rozbudowanej w kontekście zagrożenia irańskiego o bazy w Polsce i Rumunii (modyfikacja konceptu Ground-based Midcourse Defense, GMD administracji Busha)¹. Po wycofaniu się Trumpa z układu lozańskiego i INF, problem powrotu zimnowojennej logiki odstraszania stał się widoczny, ale przyćmiła go epidemia COVID-19.

Dla Rosji czas epidemii, osłabiającej zachodnie mocarstwa i podważającej globalizację jako wymóg wymiany międzynarodowej w miejsce gospodarowania w oparciu o zasoby narodowe, stał się kulminacyjnym okresem przygotowań do ataku na Ukrainę, które aż do schyłku 2021 roku dla zachodniej opinii publicznej były nie w pełni akceptowanym ryzykiem związanym z nową zimną wojną.

Reakcją USA na atak (poprzedzony groźbami) Rosji na Ukrainę, wymagającej od tego sąsiada wyrzeczenia się zbliżenia z NATO, były deklaracje o zaniechaniu pomocy wojskowej. Szybko okazało się że bierność wobec poczynań wojennych Rosji rozzuchwiała ją do poziomu dążeń do podboju całej Ukrainy. Późniejsza pomoc wojskowa w postaci wyposażenia w USA, zadeklarowana na poziomie kilkudziesięciu miliardów dolarów, miała okazać się decydująca w zepchnięciu ofensywy rosyjskiej do zawężonego obszaru Donbasu i odzyskaniu części zajętych terytoriów (m.in. na północ od Kijowa). Na przełomie 2022 i 2023 nie nastąpiło rozstrzygnięcie wojny o status Ukrainy i jej granice, a część obserwatorów przepowiadała wieloletni niezamrożony konflikt pozycyjny na wzór działań wojennych w Donbasie prowadzonych od 2014 roku.

Dzięki dostawom systemów rakietowych wysokiej mobilności (*High Mobility Artillery Rocket System*, HIMARS M142)² Ukraina podjęła w lipcu 2022 roku kontrofensywę na kierunku południowym, której celem było odzyskanie do września strategicznego miasta Chersoń i częściowe zdobycie

---

¹ Commander, Naval Surface Force Atlantic (Surflant), *United States European Phased Adaptive Approach (EPAA)*, <https://www.surflant.usff.navy.mil/Organization/Supporting-Commands/US-Aegis-Ashore-Missile-Defense-System-Poland/About-Us/> (dostęp 10.03.2023); Steven Hildreth, Carl Ek, *Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe*, Congressional Research Service, 26.04.2010, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL34051> (dostęp 3.03.2023), s. 1, 24.

² Unites States Army Acquisition Support Center, *High Mobility Artillery Rocket System (HIMARS) – M142*, <https://asc.army.mil/web/portfolio-item/ms-himars-m142/> (dostęp 3.03.2023).

odcinkowej inicjatywy operacyjnej na południu Ukrainy, a także odciążenia frontu donbaskiego, gdzie Kijów w czasie ofensywy rosyjskiej drugiego etapu wojny ponosił straty terytorialne w okolicach Łysyczańska i Słowiańska³. Część obserwatorów przypisywało strategiczne znaczenie sukcesowi ukraińskiej kontrofensywy podjętej na początku września 2022 roku z rejonu Charkowa w kierunku wschodnim, która doprowadziła do wyzwolenia z rąk rosyjskich zajętych uprzednio przez agresora logistycznie ważnych centrów, w tym miast Kupiańsk i Izjum (do 11 września 2022 roku)⁴. Kontrofensywa ta, następująca po umożliwionych przez dostawy HIMARS próbach wyzwolenia okolic Chersonia na froncie południowym, mogła zyskiwać znaczenie strategiczne w poszukiwaniach dyplomatycznego zakończenia konfliktu – do 14 września strona ukraińska mogła mówić o wyzwoleniu z rąk okupanta aż 8 tysięcy km² (w tym ośrodków większych, Kupiańsk, Izjum i Bałaklija)⁵.

Decydujące dla ukraińskich zdolności obronnych okazało się wsparcie z USA wynoszące od rozpoczęcia wojny do połowy września 2022 roku około 15 miliardów dolarów (licząc samą pomoc w zakresie bezpieczeństwa)⁶. Pomoc zachodnia, w tym amerykańskie wyrzutnie HIMARS oraz wyrzutnie raketowe obrony przeciwlotniczej z USA, Niemiec i Wielkiej Brytanii okazały się kluczowe w równoważeniu katastrofalnych skutków przewagi ostrzału raketowego przeciwnika. Wielkie szkody spowodowały także ataki irańskich dronów

³ Por. *Via Euronews: Ukraine war: What you need to know this Tuesday*, „Euronews”, 1.08.2022, <https://www.euronews.com/2022/08/01/ukraine-war-five-latest-developments-linked-to-russias-invasion> (dostęp 11.11.2022); Brett Forrest, Bojan Panchevsky, *Russia Redeploys Troops as Focus of Conflict Turns South*, „The Wall Street Journal”, 1.08.2022, <https://www.wsj.com/articles/russia-redeploys-troops-in-ukraine-as-focus-of-conflict-turns-south-11659352602> (dostęp 11.11.2022).

⁴ Ivana Kottasova et al., *Ukrainian forces enter key city of Izyum in a sign Kyiv's new offensive is working*, CNN, 11.09.2022, <https://edition.cnn.com/2022/09/10/europe/ukraine-kharkiv-advances-intl-hnk/index.html> (dostęp 11.11.2022). Zakres terytorium odzyskanego przez Ukrainę w tej kontrofensywie obejmował ok. 3 tys. km². Hugo Bachega, Orla Guerin, Matt Murphy, *Kharkiv offensive: Ukrainian army says it has tripled retaken area*, BBC, 11.09.2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-62867560> (dostęp 11.11.2022).

⁵ Tom Balmforth, *Ukraine pushes counteroffensive*, Reuters, 14.09.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-pushes-counter-offensive-biden-sees-long-haul-2022-09-14/> (dostęp 11.11.2022); Hanna Duggal, *Ukraine's Counteroffensive Explained in Maps*, „Al Jazeera”, 13.09.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/13/ukraines-counteroffensive-explained-in-maps> (dostęp 11.11.2022).

⁶ U.S. Department of Defense, *Pentagon Press Secretary Air Force Brig. Gen. Pat Ryder Holds an On-Camera Press Briefing*, 16.09.2022, <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/3161477/pentagon-press-secretary-air-force-brig-gen-pat-ryder-holds-an-on-camera-press/> (dostęp 11.11.2022).

Rosji na obiekty cywilne. W efekcie kontrofensywy podjętej na wschodnim odcinku frontu jesienią 2022 roku Ukraina zachowała szanse na odzyskanie sił w Donbasie poprzez wypchnięcie sił wroga z regionu charkowskiego oraz dalsze próby kontrofensywy w obwodach ługańskim i donieckim. Najważniejszym osiągnięciem kontrofensywy ukraińskiej były postępy na froncie południowym, umożliwiające, za sprawą decyzji Putina o ewakuacji Chersonia, odzyskanie tego kluczowego miasta portowego o strategicznym znaczeniu, otwierającego drogę do planowanej przez prezydenta Zeleńskiego próby odzyskania Krymu z dniem 11 listopada 2022 roku⁷.

Strategiczne i geopolityczne znaczenie wojny o Ukrainę

W dyskusji o nowej zimnej wojnie i konflikcie strategicznym dotyczącym geopolitycznej przynależności Ukrainy najważniejszym obszarem niepewności pozostawały dalsze konsekwencje agresji rosyjskiej dla bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO. W tym kontekście celowość wieloletnich inwestycji UE w relacje gospodarcze z Rosją, w tym czołowy niemiecko-rosyjski projekt gazociągu Nordstream, tworzą wrażenie polityki życzeniowej, opartej na złudzeniach dotyczących pokojowych intencji Rosji (której oczekiwania gospodarcze były przez UE spełniane). W trakcie konfliktu wojennego roku 2022 stało się bardziej niż pewne, że zbrojne kroki Rosji będą dotyczyć kolejnych państw, czego dowodem było zamienienie niepodległej Białorusi w rosyjską bazę wojskową zajmowaną na czas nieokreślony.

Trine Flockhart i Elena Korostoleva podkreśliły, że zamach na niepodległość i całowładność Ukrainy podjęty przez agresję wojskową Putina 24 lutego 2022 roku potwierdzał trwałość eurazjatyckiej wizji imperialnej w polityce zewnętrznej Rosji, której początek datować można na 2007 rok, kiedy w słynnym przemówieniu monachijskim Putin zakwestionował dotychczasowy porządek międzynarodowy z przywódczą pozycją USA. Nowa wizja rosyjskiej hegemonii miała opierać się na podbojach i sile militarnej, narzucaniu swojego prymatu w obszarze poradzieckim oraz współpracy z ChRL wymierzonej w przewagę

---

⁷ Jonathan Landay, Jonathan Spicer, *Zelenskiy, visiting Kherson, vows to drive Russia from all of Ukraine*, Reuters, 15.11.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/donetsk-battles-are-hell-ukraines-zelenskiy-says-kherson-mops-up-2022-11-13/> (dostęp 10.03.2023); John Micklethwait, Daryna Krasnolutska, *Zelenskiy Says No Peace Until Ukraine Gets Crimea, Donbas Back*, Bloomberg, 17.11.2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-17/zelenskiy-says-no-peace-until-ukraine-gets-crimea-donbas-back> (dostęp 3.03.2023).

Stanów Zjednoczonych⁸. Elias Götz i Jørgen Staun oceniali, że wpływ na decyzję Rosji o ataku na Ukrainę miały (niejasne) obawy dotyczące tego, że stowarzyszenie Ukrainy z Unią Europejską mogło być pierwszym zawaalowanym krokiem do członkostwa w NATO, a kultura strategiczna Rosji zakładająca zagrożenie ze strony Zachodu i potrzebę dominacji w sąsiedztwie podpartą eurazjatycką wizją imperialną, prowadziła do rozwiązywania konfliktów poprzez użycie siły militarnej⁹.

Edward Lucas, przepowiadając kryzys ładu międzynarodowego w formule nowej zimnej wojny, zaznaczył, że sprzeciwiowi Rosji wobec planów rozmieszczenia w Europie amerykańskiej obrony przeciwrakietowej z czasów G. W. Busha towarzyszyło odchodzenie od rygorów traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (*Conventional Forces Europe, CFE*), w którym Rosja upatrywała ograniczenie dla swojej przewagi konwencjonalnej w sąsiedztwie. Niemniej, prace nad kontynuacją porozumień o redukcji zbrojeń strategicznych (*Strategic Arms Reduction Treaty, START*) poparte przez Rosję potwierdzały jej chęć utrzymania tego fundamentu pozimnowojennej kontroli zbrojeń¹⁰. Sukcesem prób podtrzymywania tego ładu były porozumienia praskie Nowy START dotyczące dalszej redukcji arsenałów strategicznych, wspierane przez głoszoną przez Obamę dalekosiężną wizję rezygnacji z broni nuklearnej. Robert Legvold wyróżnił wśród oznak trwałości ładu pozimnowojennego do połowy drugiej dekady XXI wieku (pomimo kryzysu ukraińskiego) współpracę dawnych supermocarstw w układzie Nowy START, porozumienia dotyczące ograniczenia irańskiego programu nuklearnego, zgodę Rosji na przemieszczanie się przez jej terytorium wycofywanych z Afganistanu wojsk USA i NATO (do maja 2015 roku) oraz wspólną realizację programów kosmicznych¹¹. Letnie niepowodzenia armii ukraińskiej w Donbasie w 2014 roku, kiedy nie udało się skutecznie stłumić postępów wspieranej przez Rosję separatystycznej rebelii, tłumaczone niskimi stanami osobowymi, niskim morale (dezercjami), słabym dowodzeniem i kryzysem legitymizacji państwa po rewolucyjnych zmianach Majdanu,

---

⁸ Trine Flockhart, Elena Korosteleva, *War in Ukraine: Putin and the multi-order world*, „Contemporary Security Policy”, 24.06.2022, s. 6, <https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2091591> (dostęp 11.11.2022).

⁹ Elias Götz, Jørgen Staun, *Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives*, „Contemporary Security Policy” 2022, Vol. 43. No. 3, s. 483-484, 487.

¹⁰ Edward Lucas, *The New Cold War. Putin's Threat to Russia and the West*, Bloomsbury, London 2014 (Kindle edition), s. 249-250.

¹¹ Robert Legvold, *Return to Cold War*, Polity Press, Cambridge 2016 (Kindle edition), s. 38.

mogły być odczytywane jako zachęta dla Rosji do przygotowania operacji na szerszą skalę, tj. takiej jak ta zrealizowana w 2022 roku¹².

Głębsze korzenie kryzysu nowozimnowojennego na obszarze poradzieckim ukazywał, jak omawiał Mark MacKinnon, spór o „kolorowe rewolucje” (i ewentualne wsparcie z USA dla tych przemian, w tym Narodowy Fundusz na rzecz Demokracji), a zwłaszcza o pomarańczową rewolucję Wiktora Juszczenki i Julii Tymoszenko, która podważyła imperialne ambicje Rosji w dawnym bloku wschodnim¹³. Dodatkowym bodźcem dla Rosji do prób odtwarzania wpływów poradzieckich były wyraźniej akcentowane przez Ukrainę i Gruzję po „kolorowych rewolucjach” dążenia do wspólnoty euroatlantyckiej, w tym – jak pisali Rajan Menon i Eugene Rumer – wymienienie tych państw wśród członków przyszłości NATO (bez MAP) na szczycie w Bukareszcie w 2008 roku. Wobec rosnącego sprzeciwu Kremla dotyczącego ekspansji sojuszu mogło to zwiększyć presję na szybkie wciągnięcie Ukrainy ponownie na orbitę rosyjską¹⁴. Kiedy po protestach na Majdanie i obaleniu Janukowycza Rosja zdecydowała się na nielegalną aneksję Krymu w kontekście wcześniejszej interwencji w Syrii i wpływów w Wenezueli Maduro, takie postępy oraz ofensywa wspieranych przez Rosję separatystów w Donbasie mogły tworzyć wrażenia prowadzenia polityki zbrojnej i międzynarodowej na miarę ZSRR.

Jak pisali Fiona Hill i Clifford Gaddy, krymskie przemówienie Putina z sierpnia 2014 roku nie oznaczało próby przywracania zimnowojennego jałtańskiego podziału Europy, ale bardziej stonowane gospodarcze i geopolityczne dążenia do uzyskania dla Rosji korzystniejszego miejsca w światowym układzie sił¹⁵. Choć same wizyty i przemówienia Putina na nielegalnie anektowanym Krymie były uznawane przez opinię zachodnią za prowokujące, jego wystąpienia (sierpień 2014 roku) mogły robić wrażenie koncyliacyjnych¹⁶. Przedłużenie

¹² Zob. o niepowodzeniach Ukrainy w Donbasie w sierpniu 2014 r. – Paul Robinson, *Explaining the Ukrainian Army's defeat in Donbass in 2014*, [w:] J. L. Black, Michael Johns, Alanda Theriault (red.), *The Return of the Cold War. Ukraine, the West and Russia*, Routledge, London 2016 (Kindle edition), Loc 3459, 3473, 3487 (3300-3778).

¹³ Mark MacKinnon, *The New Cold War. Revolutions, Rigged Elections and Pipeline Politics in the Former Soviet Union*, Vintage Canada, Toronto 2008 (Kindle edition), Loc 4606, 4619.

¹⁴ Rajan Menon, Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine. The Unwinding of the Post-Cold War Order*, The MIT Press, Cambridge 2015 (Kindle edition), Loc 753-759.

¹⁵ Fiona Hill, Clifford Gaddy, *New and Expanded Mr. Putin. Operative in the Kremlin*, Brookings Institution Press, Washington D.C. 2015 (Kindle edition), Loc 7250.

¹⁶ Voice of America, *Putin Strikes Conciliatory Tone in Crimea Speech*, 14.08.2014, <https://www.voanews.com/a/putin-russia-should-build-itself-up-not-fence-itself-off/2412999.html> (dostęp 10.03.2023); Carl Schreck, Luke Johnson, *Kremlin Mutes Putin's Big Crimea Speech*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 14.08.2014, <https://www.rferl.org/a/kremlin-mutes-putin-crimea-speech/26531148.html> (dostęp 11.11.2022).

sporu o Donbas w warunkach zamrożonego konfliktu okazało się możliwe za sprawą formuły Mińsk II wspartej przez format normandzki rozmów z poparciem Francji i Niemiec, ale nie oznaczało to wyraźnego kroku do trwałego porozumienia¹⁷. Jak pokazały wydarzenia 2022 roku, Putin wykorzystał czas zamrożenia konfliktu na przygotowania do wojny napastniczej, na którą mocarstwa zachodnie nie przygotowały adekwatnej odpowiedzi. Podporą dla tej agresji stał się reżim A. Łukaszenki, który wykorzystywał nierozwiązany kryzys ukraiński do umocnienia swojej pozycji, stosując także presję w postaci eskalowania kryzysów migracyjnych (popychając imigrantów z Bliskiego Wschodu do przedostawania się przez polską granicę)¹⁸. Oprócz bazowania wojsk rosyjskich atakujących Ukrainę, Białoruś zawarła z Rosją ugodę w sprawie otrzymania taktycznej broni nuklearnej, podpisaną 25 maja 2023 roku, pierwszą o tym charakterze od rozpadu ZSRR – była to poważna zmiana układu sił, rzutująca na zdolności odstraszenia państw wschodniej flanki NATO¹⁹.

Niedobrym z punktu widzenia międzynarodowej kontroli zbrojeń krokiem Rosji związanym z przedłużającą się wojną napastniczą na Ukrainie było zawieszenie od 2023 r. udziału w porozumieniach Nowy START o redukcji broni nuklearnych, ograniczających ilość rozmieszczonych środków przenoszenia głowic jądrowych do 1550 nośników dla każdej ze stron (USA i Rosji), podpisanych w roku 2010²⁰.

Ramy budżetowe obrony wschodniej flanki NATO

NATO składa deklaracje polityczne, takie jak gwarancje bezpieczeństwa dla Ukrainy, sugerowane podczas oficjalnych wizyt przez Jensa Stoltenberga²¹, ale jest organizacją wojskową o niskim budżecie, który nie pozwala na realizację

¹⁷ Balazs Jarabik, *What Did Minsk II Actually Achieve*, Carnegie Moscow, 13.02.2015, <https://carnegiemoscow.org/commentary/59059> (dostęp 11.11.2022).

¹⁸ BBC, *Belarus border crisis: How are migrants getting there?*, 26.11.2021, <https://www.bbc.com/news/59233244> (dostęp 4.06.2023).

¹⁹ Guy Faulconbridge, *Russia moves ahead with deployment of tactical nukes in Belarus*, Reuters, 26.05.2023 (dostęp 26.05.2023).

²⁰ Heather Williams, *Russia Suspends New START and Increases Nuclear Risks*, 23.02.2023, <https://www.csis.org/analysis/russia-suspends-new-start-and-increases-nuclear-risks>; U.S. Department of State, *New START Treaty*, <https://www.state.gov/new-start/> (dostęp 3.03.2023).

²¹ *Joint press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy*, 16.12.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_190292.htm (dostęp 3.03.2023).

bieżących ambitnych zadań odpowiadających wyzwaniom II zimnej wojny. Wedle oficjalnych danych NATO, ta organizacja otrzymuje (2022) zaledwie trzy dziesiąte procent wydatków obronnych jej członków, co stanowiło około 2,5 miliarda euro i ta skromna kwota miała wystarczyć na utrzymanie pionu dowódczego sojuszu oraz jego infrastruktury wojskowej²². Niedomagania sojuszniczej obronności doby kryzysu wojennego w Europie miały uzupełnić zwiększone nakłady zbrojeniowe członków. Wśród państw zapowiadających raptowny wzrost budżetu i stanu liczebnego sił zbrojnych znalazły się (m.in.) Niemcy i Polska. W Niemczech uwagę wzbudziły nagłe dodatkowe środki w wysokości aż 100 miliardów euro na wyposażenie armii, która nie zdecydowała się (wedle politycznego układu sił) na przekazanie znaczących ilości sprzętu Ukrainie w wojnie obronnej przeciw Rosji²³. Podobne reakcje Polski dotyczyły powołania pod broń 300 tysięcy żołnierzy w miejsce dotychczasowego stanu sił zbrojnych liczących 145 tysięcy personelu²⁴.

Budżet Europejskiej Inicjatywy Odstraszania prowadzonej przez Stany Zjednoczone miałyby wynieść wedle założeń z 2022 roku ok. 4,2 miliarda dolarów w następnym roku budżetowym²⁵. Łączne budżetowe zasoby obronne USA na 2023 rok przewidziane przez administrację Joe Bidena (przed rozstrzygnięciami budżetowymi Kongresu) opiewały na 773 miliardy dolarów²⁶. Według danych NATO, łączne wydatki budżetowe krajów sojuszu na obronność w 2021 roku wyniosły 1,17 biliona dolarów, z czego 811 miliardów dolarów stanowiły wydatki Stanów Zjednoczonych Ameryki²⁷. Pomoc wojskowa

---

²² *Funding NATO*, 1.04.2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm#:~:text=NATO%20common-funded%20budgets%20and,its%20commands%20and%20military%20infrastructure (dostęp 12.07.2022).

²³ Ralf Bosen, *Germany's military upgrade hampered by bureaucracy*, „Deutsche Welle”, 7.06.2022, <https://www.dw.com/en/germanys-military-upgrade-hampered-by-bureaucracy/a-62046032> (dostęp 12.07.2022).

²⁴ *Poland to ramp up defence spending, army as Ukraine war rages*, Reuters, 4.03.2022, <https://www.euronews.com/2022/03/04/uk-ukraine-crisis-poland-parliament> (dostęp 12.07.2022).

²⁵ *European Deterrence Initiative*, Department of Defense Budget FY 2023, https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2023/FY2023_EDJ_JBook.pdf (dostęp 12.07.2022), s. 2.

²⁶ *The Department of Defense Releases the President's Fiscal Year 2023 Defense Budget*, 28.03.2022, <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2980014/the-department-of-defense-releases-the-presidents-fiscal-year-2023-defense-budg/> (dostęp 12.07.2022).

²⁷ NATO, *Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/220331-def-exp-2021-en.PDF (dostęp 12.07.2022), s. 7.

i humanitarna z USA dla Ukrainy od lutego do początku lipca 2022 roku wyniosła ponad 7 miliardów dolarów²⁸. Zatwierdzony w maju 2022 roku przez Kongres pakiet dodatkowej pomocy dla Ukrainy z USA wyniósł około 40 miliardów dolarów (do dalszych pakietów przygotowywanych na potrzeby wojenne, oprócz wcześniej udzielonej pomocy)²⁹. Wydatkowanie tych środków zostało zaplanowane do 30 września 2022 roku, czyli do końca roku budżetowego³⁰.

Szansą na wzmocnienie wspólnego planowania obronnego państw UE, jak pisał Daniel Fiott, w okresie wzmożonych inwestycji budżetowych o charakterze wojskowym związanych z zagrożeniem rosyjskim był nowy Europejski Fundusz Obrony (European Defence Fund, EDF), którego zasoby na okres do 2027 roku (od 2021) wyniosły 8 miliardów euro, a w 2024 roku można było się spodziewać dyskusji o dodatkowych środkach na perspektywę budżetową 2028-2035³¹. Jednym z głównych inwestorów zbrojeniowych II zimnej wojny stała się Polska, dla której napaść Rosji na Ukrainę była bodźcem do przyspieszenia i zwiększenia zakupów broni, w tym z USA (kontrakty dotyczące pozyskania czołgów Abrams, wyrzutni HIMARS, samolotów F-35, baterii Patriot), a także z Korei Południowej – rekordowy kontrakt ogłoszony na początku sierpnia 2022 roku dotyczył pozyskania aż 1600 pojazdów pancernych (czołgów K2 i artylerii samobieżnej) oraz 50 samolotów kosztem prawdopodobnie kilkunastu miliardów dolarów³². Według ustaleń z końca sierpnia 2022 roku, Polska miała zakupić 180 czołgów K2 Black Panther od firmy Hyundai Rotem, a także samodzielne haubice K9 od Hanwha Corporation w ramach pierwszej transzy kontraktu za ponad 5 mld dolarów³³.

²⁸ Amanda Macias, *U.S. to send 15th military package to Ukraine, bringing total aid in Russia war to \$7 billion*, CNBC, 8.07.2022, <https://www.cnn.com/2022/07/08/us-to-send-15th-military-package-to-ukraine-bringing-total-aid-in-russia-war-to-7-billion-.html> (dostęp 12.07.2022).

²⁹ Patricia Zengerle, *After delay, U.S. Senate overwhelmingly approves \$40 billion in Ukraine aid*, 20.05.2022, <https://www.reuters.com/world/us/after-delay-congress-sends-40-billion-ukraine-aid-package-biden-2022-05-19/> (dostęp 12.07.2022).

³⁰ Mark F. Cancian, *What Does \$40 Billion in Aid to Ukraine Buy?*, 23.05.2022, <https://www.csis.org/analysis/what-does-40-billion-aid-ukraine-buy> (dostęp 12.07.2022).

³¹ Daniel Fiott, *The Fog of War: Russia's War on Ukraine, European Defence Spending and Military Capabilities*, „Intereconomics” 2022, Vol. 57, No. 3, s. 154 (152-156).

³² Josh Smith, *Analysis: With massive Polish arms deal S.Korea steps closer to Ukraine war*, Reuters, 29.07.2022, <https://www.reuters.com/world/with-massive-polish-arms-deal-skorea-steps-closer-ukraine-war-2022-07-28/> (dostęp 14.11.2022).

³³ Hyonhee Shin, *South Korea Sign 58 billion tank and howitzer contract*, Reuters, 27.08.2022, <https://www.reuters.com/world/south-korea-poland-sign-58-billion-tank-howitzer-contract-2022-08-27/> (dostęp 14.11.2022).

19 października 2022 roku MON ogłosił dodatkowo zakupienie od Korei Południowej zestawów artylerii raketowej w liczbie 288 wyrzutni Chunmoo K239³⁴.

Dodatkowe kontyngenty wojskowe

Przełomem w wieloletnich sporach dotyczących stacjonowania stałych kontyngentów USA w Europie Wschodniej (w dawnych państwach Układu Warszawskiego, które od 1999 roku dołączały do sojuszu z zastrzeżeniami Rosji powstrzymującymi nowe stałe instalacje wojskowe NATO na ich terytorium) była decyzja Joe Bidena o ulokowaniu w Polsce stałej siedziby dowództwa 5. korpusu Armii Stanów Zjednoczonych³⁵. W okresie administracji Baracka Obamy Europejska Inicjatywa Reasekuracji doprowadziła do historycznego przełomu dotyczącego wprowadzenia do Polski amerykańskiej brygady pancernej, ale stacjonowanie tych wojsk miało charakter rotacyjny, tym samym bariera psychologiczna i militarna dotyczące stałej oficjalnie zadeklarowanej obecności sił zbrojnych USA w nowych państwach NATO nie została jeszcze przekroczona. Zastrzeżenia te mogły (choć nie było to oficjalnie potwierdzone ani sugerowane) opóźnić w sposób trudny do ukrycia oddanie do użytku przekazanej NATO bazy obrony przeciwraкетowej Aegis w Redzikowie. Podobna baza w rumuńskim Deveselu stała się jednak operacyjna w 2016 roku³⁶. W 2020 roku opóźnienia w oddaniu do użytku bazy w Redzikowie były szacowane na kolejne dwa lata (ze względu na niekończące się trudności konstrukcyjne tej niedrogiej i niewielkiej instalacji, zrealizowanej bez przeszkód w Rumunii)³⁷. W marcu 2022 roku portal Departamentu Obrony USA informował, że baza jest bliska użyteczności, której można było oczekiwać w bliskim niesprecyzowanym dokładnie

---

³⁴ *Systemy raketowe z Korei Południowej dla Polski. Szef MON Mariusz Błaszczak zatwierdził umowę na zakup artylerii*, TVN 24, 19.10.2022, <https://tvn24.pl/swiat/systemy-raketowe-z-korei-poludniowej-dla-polski-szef-mon-mariusz-blaszczak-zatwierdzil-umowe-na-zakup-artylerii-6170203> (dostęp 14.11.2022).

³⁵ Tamara Keith, *Biden is boosting U.S. troops in Europe because of Russia's war in Ukraine*, NPR, 29.06.2022, <https://www.npr.org/2022/06/29/1108536666/biden-is-boosting-u-s-troops-in-europe-because-of-russias-war-in-ukraine> (dostęp 14.11.2022).

³⁶ Alison Mutler, *NATO Shows Off Missile Base In Romania, Calling It 'Purely Defensive'*, REF/RL, 25.11.2019, <https://www.rferl.org/a/nato-shows-off-missile-base-in-romania-calling-it-purely-defensive-/30291193.html> (dostęp: 14.11.2022).

³⁷ Rich Abbott, *Delayed Poland Aegis Ashore Site Needs Two More Years*, „Defense Daily”, 12.02.2020, <https://www.defensedaily.com/delayed-poland-aegis-ashore-site-needs-two-years/navy-usmc/> (dostęp 14.11.2022).

terminie³⁸. Tym samym opóźnienia w oddaniu bazy w Redzikowie względem dokładnie takiej samej bazy Aegis Ashore zrealizowanej w Rumunii przekroczyły sześć lat (sic!).

Europejskie Podejście Adaptacyjne (*European Phased Adaptive Approach*) ze względu na niejasne opóźnienia, osłabiające obronność i zdolności odstraszenia NATO w czasie decydującej próby przekonania Rosji do rezygnacji z podboju Ukrainy, było kontynuacją ambitniejszego założenia inwestycyjnego dotyczącego budowy bazy strategicznej obrony przeciwrakietowej USA w Polsce i radaru w Czechach, których koszty w latach 2009–2013 miały sięgać nawet 4 miliardów dolarów, ale plany te porzuciła we wrześniu 2009 roku administracja Baracka Obamy, by nie drażnić Rosji³⁹. Baza w Redzikowie stała się częścią podarowanej przez USA NATO morskiej obrony przeciwrakietowej teatru działań wojennych w programie Europejskiego Etapowego Podejścia Adaptacyjnego, składającego się z radaru w tureckiej miejscowości Kurecik, bazy okrętów Aegis w Rota w Hiszpanii oraz baz Aegis Ashore w Rumunii i w Polsce⁴⁰. Spornym fragmentem prac nad bazą obrony przeciwrakietowej w Polsce było to, czy pociski Aegis powinny być doprowadzone do poziomu deklarowania obrony przed pociskami międzykontynentalnymi (zamiast pocisków *Ground-based Midcourse Defense*, które taką zdolność deklarują, ale jest ich niewiele i mają skuteczność na poziomie 50–60%). W 2020 roku informacje ze strony Missile Defense Agency wskazywały na możliwość prowadzenia w dalszym ciągu takich prac (w kierunku obrony przed ICBM) dla pocisków SM-3 Block IIA, co miałyby charakter powrotu przez administrację Donalda Trumpa do konceptu trzeciej lokalizacji (po Fort Greely i Vandenberg) obrony przeciwrakietowej USA zasięgu strategicznego umieszczonej w Europie Wschodniej, z oficjalnym uzasadnieniem dotyczącym wzrostu zagrożeń rakietowych ze strony Iranu i Korei Północnej⁴¹.

³⁸ Jen Judson, *Construction of Aegis Ashore in Poland nearing completion*, „Defense News”, 9.03.2022, <https://www.defensenews.com/pentagon/2022/03/09/construction-of-aegis-ashore-in-poland-nearing-completion/> (dostęp 14.11.2022).

³⁹ John Pendleton, *Ballistic Missile Defense. Actions Needed to Improve Planning and Information on Construction and Support Costs for Proposed European Sites*, United States Government Accountability Office Report to Congressional Requesters, August 2009, s. 1, <https://www.gao.gov/assets/gao-09-771.pdf> (dostęp 14.11.2022).

⁴⁰ U.S. Embassy & Consulate in Poland, *United States and Poland Start Construction of Redzikowo Missile Defense Facility*, 18.05.2016, <https://pl.usembassy.gov/facility/> (dostęp 14.11.2022).

⁴¹ Megan Eckstein, MDA, *Army Withholding Pay as Aegis Ashore Poland Construction Still Drags*, 12.03.2020, <https://news.usni.org/2020/03/12/mda-army-withholding-pay-as-aegis-ashore-poland-construction-still-drags> (dostęp 14.11.2022).

Olbrzymie nakłady USA na potrzeby obrony przeciwrakietowej w XXI wieku po wypowiedzeniu traktatu ABM w grudniu 2001 roku obrazują dane biura obrachunkowego rządu Stanów Zjednoczonych, tj. ponad 162 miliardy dolarów za lata 2002–2019 dla Agencji Obrony Przeciwrakietowej (MDA) i dodatkowo 45 miliardów dolarów na lata 2020–2024⁴². Uzupełnieniem komponentów Aegis mają być pociski dłuższego krótkiego zasięgu THAAD (z radarem w Turcji) oraz obrona krótkiego zasięgu Patriot⁴³. W realiach II zimnej wojny Polska zdecydowała się na ogłoszony w maju 2022 roku zakup sześciu dodatkowych baterii Patriot względem zatwierdzonego wcześniej za kwotę 4,75 mld dolarów zakupu dwu baterii takich rakiet z ich niezbędnym wyposażeniem radarowym i telekomunikacyjnym⁴⁴. Baterie Patriot obsługiwane przez ok. 90 żołnierzy, stację radarową i kontroli oraz osiem wyrzutni wyprowadzających po cztery pociski okazały się bardzo potrzebne napadniętej przez Rosję Ukrainie, ale administracja Joe Bidena opóźniła udostępnienie ich⁴⁵. W grudniu 2022 roku Departament Obrony USA potwierdził przekazanie Patriot Ukrainie⁴⁶.

W kwietniu 2022 roku ogłoszone zostało oficjalne podpisanie zapowiadanej wcześniej umowy o zakupie przez Polskę 250 czołgów Abrams, wcześniej niedostępnych dla sojuszników wschodnioeuropejskich (Polska otrzymała natomiast w ramach korzystnych finansowo umów niemieckie czołgi Leopard)⁴⁷. Bardzo ważnym zakupem zbrojeniowym planowanym przez Polskę i negocjowanym od wielu lat jest kontrakt na dostawę wyrzutni pocisków taktycznych HIMARS, dostarczanych także przez USA walczącej w obronie przed Rosją Ukrainie – w czerwcu 2022 roku ogłoszone zostało zapytanie ofertowe polskiego

---

⁴² John D. Sawyer, *Missile Defense. Fiscal Year 2020 Delivery and Testing Progressed, but Annual Goals Unmet*, United States Government Accountability Office Report to Congressional Committees, April 2021, <https://www.gao.gov/assets/gao-21-314.pdf> (dostęp 14.11.2022), s. 1.

⁴³ Daryl Kimball, *The European Phased Adaptive Approach at a Glance*, March 2022, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Phasedadaptiveapproach> (dostęp 14.11.2022).

⁴⁴ Jarosław Adamowski, Jen Judson, *Poland requests six additional Patriot batteries from the United States*, 24.05.2022, <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/05/24/poland-requests-six-additional-patriot-batteries-from-the-united-states/> (dostęp 14.11.2022).

⁴⁵ Tara Copp, Marcus Weisgerber, *Why the US Won't Give Patriot Interceptors to Ukraine*, 10.03.2022, <https://www.defenseone.com/threats/2022/03/why-us-wont-give-patriot-interceptors-ukraine/363042/> (dostęp 14.11.2022).

⁴⁶ David Vergun, *Ukraine Getting Patriot Battery, Other Defense Weapons*, 21.12.2022, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3253206/ukraine-getting-patriot-battery-other-defense-weapons/> (dostęp 3.03.2023).

⁴⁷ *Poland signs deal for purchase of 250 Abrams tanks*, Reuters, 5.04.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/poland-signs-deal-purchase-250-abrams-tanks-2022-04-05/> (dostęp 14.11.2022).

ministerstwa obrony dotyczące dostarczenia 500 wyrzutni tego typu⁴⁸. Najważniejszym zakupem zbrojeniowym Polski pozostał kontrakt dotyczący 32 samolotów F-35, otwarty w styczniu 2020 roku (list intencyjny akceptujący ofertę USA w tym zakresie opiewającą na ok. 4,6 miliarda dolarów)⁴⁹.

Kluczową rolę w zakończeniu konfliktu na Ukrainie w sposób korzystny dla zaatakowanej strony może odegrać ogłoszona podczas szczytu G7 w Hiroszimie decyzja administracji Joe Bidena o dostarczeniu stronie ukraińskiej samolotów wielozadaniowych F-16. Wedle stanu na początek czerwca 2023 roku samoloty te miały dotrzeć na Ukrainę we wrześniu, zatem już po rozpoczęciu długozapowiadanej ostatniej kontrofensywy, a szkolenie pilotów mogło potrwać nawet do 18 miesięcy⁵⁰.

Problemy energetyczne

Rosja utrzymywała do czasu agresji przeciw Ukrainie status głównego dostawcy surowców energetycznych do Europy, podkreślony za sprawą rozbudowy Nord Stream i jego drugiej nitki, pomimo sprzeciwów Polski oraz USA. Jak pisał Piotr Bajor, kolejnym elementem przewagi Rosji na rynkach energii (gazu) w Europie miał być zbudowany na dnie Morza Czarnego South Stream, nad którym prace przerwane zostały po rewolucji na Majdanie, a jego miejsce zajął gazociąg budowany we współpracy z Turcją⁵¹.

Ze względu na wstrzymanie dostaw gazu z Rosji do Polski i Bułgarii w kwietniu 2022 roku szczególne znaczenie zyskały negocjowane przez Polskę umowy dotyczące zakupu z USA małych reaktorów jądrowych, których zdolności operacyjne mogłyby być uzyskane przed końcem dekady (2029 rok)⁵². Realizowana przez firmę Westinghouse z USA budowa elektrowni atomowych w Polsce, wedle porozumienia zawartego w styczniu 2022 roku, ma potrwać

---

⁴⁸ Joe Saballa, *Poland to Acquire 500 HIMARS from US*, „The Defense Post”, 7.06.2022, <https://www.thedefensepost.com/2022/06/07/poland-himars-us/> (dostęp 14.11.2022).

⁴⁹ *Poland's Purchase of F-35 Fighters*, 31.01.2020, https://pl.usembassy.gov/purchase_f35/ (dostęp 14.11.2022).

⁵⁰ „The Economist”, *Ukraine gets its F-16s*, 1.06.2023.

⁵¹ Piotr Bajor, *Conditions and Implementation of the Energy Policy of the Russian Federation*, [w:] P. Bajor, A. Gruszcak (red.), *Między wiedzą a władzą*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2019, s. 265, 261-270.

⁵² *The first small nuclear reactors in Poland as early as 2029. KGHM has signed a contract with NuScale*, 14.02.2022, <https://media.kghm.com/en/news-and-press-releases/the-first-small-nuclear-reactors-in-poland-as-early-as-2029-kghm-has-signed-a-contract-with-nuscale#:~:text=The%20Polish%20copper%20giant%20has,representatives%20of%20the%20American%20administration> (dostęp 14.11.2022).

do 2043 roku, kiedy planowane sześć jednostek (z operacyjną pierwszą uruchamianą w 2033 roku o mocy 1,6 gigawata energii) dostarczyć powinno ok. 6–9 gigawatów energii elektrycznej⁵³. Budowa reaktorów typu AP1000 w Polsce miała następować we współpracy z firmami konstrukcyjnymi z Polski i Czech⁵⁴.

Gazprom ogłosił wstrzymanie dostaw gazu do Polski i Bułgarii 27 kwietnia 2022 roku podając jako pretekst brak zgody kontrahentów na uiszczenie opłaty za dostawy energii w rublach, a faktycznie była to odpowiedź na sankcje gospodarcze UE przeciw Rosji związane z jej agresją przeciw Ukrainie⁵⁵.

Odpowiedzią na trudności Polski w znalezieniu remedium na nowe zagrożenia energetyczne doby sporu z Rosją o Ukrainę postępującego od czasu nielegalnej aneksji Krymu w 2014 roku, które były częściowo łagodzone za sprawą inwestycji w terminal LNG w Świnoujściu i umowy o dostawach tego surowca z Kataru, była zawarta przez rząd (Orlen) umowa o sprzedaży Lotosu saudyjskiej firmie Aramco i węgierskiemu koncernowi MOL (styczeń 2022 r.), powiązana z zakupem ropy od Aramco na poziomie 200-337 tys. baryłek dziennie⁵⁶. Efekty gospodarcze sankcji niekorzystne dla rosyjskiej gospodarki mogły dotyczyć – jak zauważył S. Markus – ograniczeń w dostępie do importu zaawansowanych technologii z krajów Europy Zachodniej i USA oraz (m.in.) emigracji wykwalifikowanych pracowników oraz zepsucia współpracy z zachodnimi koncernami, które realizowały w Rosji inwestycje bezpośrednie⁵⁷. Obok rynków energii, po-

⁵³ Priyanka Shrestha, *Westinghouse signs deals to support Poland's first nuclear new build*, 25.01.2022, „Energy Live News”, <https://www.energylivenews.com/2022/01/25/westinghouse-signs-deals-to-support-polands-first-nuclear-new-build/> (dostęp 14.11.2022).

⁵⁴ *Westinghouse signs agreements to supply nuclear technology to Poland*, 25.01.2022, <https://notesfrompoland.com/2022/01/25/westinghouse-signs-agreements-to-supply-nuclear-technology-to-poland/> (dostęp 14.11.2022); Wybranymi przez Westinghouse do współpracy polskimi firmami były Rafako, ZKS Ferrum, KB Pomorze, Mostostal Kraków, OMIS, GP Baltic, Polimex Mostostal S.A., Fogo, Zarmen Group, Protea Group. *Westinghouse Signs Strategic Partnerships in Poland to Build Country's First AP1000® Nuclear Plant*, 21.01.2022, <https://info.westinghouse-nuclear.com/news/westinghouse-strategic-partnerships-poland> (dostęp 14.11.2022).

⁵⁵ Joanna Kakissis, *Russia halts gas exports to Poland and Bulgaria, hitting back at Europe over sanctions*, NPR, 27.04.2022, <https://www.npr.org/2022/04/27/1094995330/putin-gas-rubles-poland-bulgaria> (dostęp 14.11.2022).

⁵⁶ Anna Koper, Anna Banacka, *Poland refiner PKN to sell Lotos assets to Aramco, MOL to complete takeover*, Reuters, 12.01.2022, <https://www.reuters.com/business/energy/pkn-orlens-agrees-deals-sell-grupa-lotos-assets-aramco-mol-unimot-rossi-bio-fuel-2022-01-12/#:~:text=Saudi%20Aramco%20will%20buy%20a,stakes%20in%20two%20other%20units> (dostęp 14.11.2022).

⁵⁷ Stanislav Markus, *Long-term business implications of Russia's war in Ukraine*, „Asian Business & Management”, 21.05.2022, <https://doi.org/10.1057/s41291-022-00181-7> (dostęp 14.11.2022).

ważne zaburzenia międzynarodowe spowodowało szkodliwe dla obu stron sporu zakłócenie dostaw zbóż z Rosji i Ukrainy na światowe rynki spowodowane wojskową presją ze strony agresora rosyjskiego⁵⁸.

Wiosną 2023 roku nadal trwały niedające ostatecznych konkluzji śledztwa (państw skandynawskich) dotyczące wysadzenia nitek gazociągu Nordstream we wrześniu 2022 roku – nie było jasnych odpowiedzi dotyczących podłoża przerwania tej głównej magistrali gazowej, szwedzcy śledczy nadal podejrzewali podmioty państwowe⁵⁹.

Wnioski

Do połowy 2023 roku było już jasne, że mocarstwa zachodnie uzyskały wysoki poziom mobilizacji militarnej i cywilnej wobec zagrożenia spowodowanego przez agresję Rosji przeciw Ukrainie, dostarczając zaatakowanemu państwu niemal każdą z wymaganych kluczowych kategorii uzbrojenia (lotniczą, pancerną, obrony przeciwrakietowej, artylerii rakietowej). Zagrożenie spowodowane przez wojskową agresję Rosji na Ukrainie w 2022 roku ze względu na dążenie Kremla do podboju tego największego w jednoczącej się Europie państwa (kandydata do UE) i potencjalnie największego z członków Unii Europejskiej nie bez kozery można przyrównać do II wojny światowej. Choć Putin wytknął, z częściowym powodzeniem, zagrożenia faszystowskie widoczne w ruchach nacjonalistycznych nowej Ukrainy, nie wspominał o tym, że o wiele większe zagrożenie o tym charakterze powstało w Rosji, i stało się widoczne w jej ruchu narodowym, konserwatywnym i antysemitycznym, który od lat 80. XX wieku buduje nowe imperium na gruzach ZSRR. Ważne z perspektywy skuteczności polityk odstraszenia w Europie postępy wojskowe Rosji na Ukrainie obejmują jej faktyczne odcięcie od Morza Czarnego za sprawą zajęcia Krymu w 2014 roku oraz dalszych postępów w 2022 roku, odcięcia od Morza Azowskiego (poprzez zdobycie Mariupola) oraz zajęcie wielkiej części wybrzeża czarnomorskiego w obwodzie chersońskim. Kontrofensywa ukraińska, umożliwiona poprzez dostawy HIMARS w odcinku chersońskim oraz w ograniczonym zakresie na terytorium Donbasu, usiłowała uzyskać dalszy postęp w odzyskiwaniu terytorium po zatrzymaniu głównych natarć rosyjskich w okolicach Kijowa i Charkowa. Faktyczne zajęcie Białorusi na potrzeby

⁵⁸ Thomas Glauben, Miranda Svanidze, Linde Gotz et altera, *The War in Ukraine. Agricultural Trade and Risks to Global Food Security*, „Intereconomics” 2022, Vol. 57, No. 3, s. 157-163.

⁵⁹ Charlie Cooper, *Swedish investigators: 'Difficult' to confirm who blew up Nord Stream*, „Politico”, 6.04.2023 (dostęp 4.06.2023).

wojskowe Rosji oraz wojska stacjonujące w Naddniestrzu umożliwiają przy blokadzie czarnomorskiej utrzymywanie Ukrainy w okrążeniu. Tym samym nie może ona odgrywać roli bufora odgradzającego Europę od przeważających liczebnie i technologicznie wojsk rosyjskich. Niekorzystnym dla Europy osłabieniem jest prorosyjskie uwikłanie reżimu Orbana oraz liczne oznaki poparcia dla Rosji w Czechach. Polska jako kraj zbrojący się do poziomu zachodniego państwa średniej wielkości ze względu na położenie strategiczne (zagrożenie atakiem raketowym z Kaliningradu i konwencjonalnym z Białorusi) nie jest w stanie odgrywać roli buforującej. Zakupy uzbrojenia tego nie zmieniają. Jedyłą szansą na powstrzymanie agresji Rosji przeciw Europie jest nowa doktryna odstraszenia, zakładająca silniejszą posturę obronną wobec działań wojennych Rosji na Ukrainie i na Białorusi. Cywilny wymiar II zimnej wojny unaocznili jej gospodarcze skutki, w tym wstrzymanie przepływu surowców przez wysadzone nitki gazociągu Nordstream. Wojskowe konsekwencje tego konfliktu widać na przykładzie błyskawicznej akcesji Finlandii do NATO, przyspieszonej obsługi Patriot i F-16 dla Ukrainy, zabiegów o przyłączenie do Sojuszu Północnoatlantyckiego Szwecji oraz nowych nakładów zbrojeniowych jego europejskich członków.

Bibliografia

Dokumentacja urzędowa (państw i organizacji międzynarodowych)

Commander, Naval Surface Force Atlantic (Surflant), *United States European Phased Adaptive Approach (EPAA)*, <https://www.surflant.usff.navy.mil/Organization/Supporting-Commands/US-Aegis-Ashore-Missile-Defense-System-Poland/About-Us/> (dostęp 10.03.2023).

The Department of Defense Releases the President's Fiscal Year 2023 Defense Budget, 28.03.2022, <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2980014/the-department-of-defense-releases-the-presidents-fiscal-year-2023-defense-budg/> (dostęp 12.07.2022).

European Deterrence Initiative, Department of Defense Budget FY 2023, https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2023/FY2023_EDJ_JBook.pdf (dostęp 12.07.2022).

NATO, *Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2021)*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/220331-def-exp-2021-en.PDF (dostęp 12.07.2022).

Pendleton, John, *Ballistic Missile Defense. Actions Needed to Improve Planning and Information on Construction and Support Costs for Proposed European Sites*, United States Government Accountability Office Report to Congress-

- sional Requesters, August 2009, <https://www.gao.gov/assets/gao-09-771.pdf> (dostęp 14.11.2022).
- Poland's Purchase of F-35 Fighters*, 31.01.2020, https://pl.usembassy.gov/purchase_f35/ (dostęp 14.11.2022).
- Sawyer, John D., *Missile Defense. Fiscal Year 2020 Delivery and Testing Progressed, but Annual Goals Unmet*, United States Government Accountability Office Report to Congressional Committees, April 2021, <https://www.gao.gov/assets/gao-21-314.pdf> (dostęp 14.11.2022).
- United States Army Acquisition Support Center, *High Mobility Artillery Rocket System (HIMARS) – M142*, <https://asc.army.mil/web/portfolio-item/ms-himars-m142/> (dostęp 3.03.2023).
- U.S. Department of Defense, *Pentagon Press Secretary Air Force Brig. Gen. Pat Ryder Holds an On-Camera Press Briefing*, 16.09.2022, <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/3161477/pentagon-press-secretary-air-force-brig-gen-pat-ryder-holds-an-on-camera-press/> (dostęp 11.11.2022).
- U.S. Embassy & Consulate in Poland, *United States and Poland Start Construction of Redzikowo Missile Defense Facility*, 18.05.2016, <https://pl.usembassy.gov/facility/> (dostęp 14.11.2022).

Monografie

- Bajor, Piotr, *Conditions and Implementation of the Energy Policy of the Russian Federation*, [w:] P. Bajor, A. Gruszczyk (red.), *Między wiedzą a władzą*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2019, s. 261-270.
- Hill, Fiona; Gaddy, Clifford, *New and Expanded Mr. Putin. Operative in the Kremlin*, Brookings Institution Press, Washington D.C. 2015.
- Legvold, Robert, *Return to Cold War*, Polity Press, Cambridge 2016.
- Lucas, Edward, *The New Cold War. Putin's Threat to Russia and the West*, Bloomsbury, London 2014.
- MacKinnon, Mark, *The New Cold War. Revolutions, Rigged Elections and Pipeline Politics in the Former Soviet Union*, Vintage Canada, Toronto 2008.
- Robinson, Paul, *Explaining the Ukrainian Army's defeat in Donbass in 2014*, [w:] J. L. Black, Michael Johns, Alanda Theriault (red.), *The Return of the Cold War. Ukraine, the West and Russia*, Routledge, London 2016 (Kindle edition), Loc 3300-3778.

Artykuły naukowe

- Fiott, Daniel, *The Fog of War: Russia's War on Ukraine, European Defence Spending and Military Capabilities*, „Intereconomics” 2022, Vol. 57, No. 3, s. 152-156.

- Flockhart, Trine; Korosteleva, Elena, *War in Ukraine: Putin and the multi-order world*, „Contemporary Security Policy”, 24.06.2022, <https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2091591> (dostęp 11.11.2022).
- Glauben, Thomas; Svanidze, Miranda; Gotz, Linde et al., *The War in Ukraine. Agricultural Trade and Risks to Global Food Security*, „Intereconomics” 2022, Vol. 57, No. 3, s. 157-163.
- Götz, Elias; Staun, Jørgen, *Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives*, „Contemporary Security Policy” 2022, Vol. 43, No. 3, s. 482-497.

Raporty i publikacje prasowe

- Abbott, Rich, *Delayed Poland Aegis Ashore Site Needs Two More Years*, „Defense Daily”, 12.02.2020, <https://www.defensedaily.com/delayed-poland-aegis-ashore-site-needs-two-years/navy-usmc> (dostęp 14.11.2022).
- Adamowski, Jaroslaw; Judson, Jen, *Poland requests six additional Patriot batteries from the United States*, 24.05.2022, <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/05/24/poland-requests-six-additional-patriot-batteries-from-the-united-states/> (dostęp 14.11.2022).
- Bachega, Hugo; Guerin, Orla; Murphy, Matt, *Kharkiv offensive: Ukrainian army says it has tripled retaken area*, BBC, 11.09.2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-62867560> (dostęp 11.11.2022).
- Balmforth, Tom, *Ukraine pushes counteroffensive*, „Reuters”, 14.09.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-pushes-counter-offensive-biden-sees-long-haul-2022-09-14/> (dostęp 11.11.2022).
- BBC, *Belarus border crisis: How are migrants getting there?*, 26.11.2021, <https://www.bbc.com/news/59233244> (dostęp 4.06.2023).
- Bosen, Ralf, *Germany's military upgrade hampered by bureaucracy*, „Deutsche Welle”, 7.06.2022, <https://www.dw.com/en/germanys-military-upgrade-hampered-by-bureaucracy/a-62046032> (dostęp 12.07.2022).
- Cancian, Mark F., *What Does \$40 Billion in Aid to Ukraine Buy?*, 23.05.2022, <https://www.csis.org/analysis/what-does-40-billion-aid-ukraine-buy> (dostęp 12.07.2022).
- Cooper, Charlie, *Swedish investigators: 'Difficult' to confirm who blew up Nord Stream*, „Politico”, 6.04.2023 (dostęp 4.06.2023).
- Copp, Tara; Marcus, Weisgerber, *Why the US Won't Give Patriot Interceptors to Ukraine*, 10.03.2022, <https://www.defenseone.com/threats/2022/03/why-us-wont-give-patriot-interceptors-ukraine/363042> (dostęp 14.11.2022).
- Duggal, Hanna, *Ukraine's Counteroffensive Explained in Maps*, „Al Jazeera”, 13.09.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/13/ukraines-counteroffensive-explained-in-maps> (dostęp 11.11.2022).

- Eckstein, Megan, MDA, *Army Withholding Pay as Aegis Ashore Poland Construction Still Drags*, 12.03.2020, <https://news.usni.org/2020/03/12/mda-army-withholding-pay-as-aegis-ashore-poland-construction-still-drags> (dostęp 14.11.2022).
- Faulconbridge, Guy, *Russia moves ahead with deployment of tactical nukes in Belarus*, Reuters, 26.05.2023 (dostęp 26.05.2023).
- The first small nuclear reactors in Poland as early as 2029. KGHM has signed a contract with NuScale*, 14.02.2022, <https://media.kghm.com/en/news-and-press-releases/the-first-small-nuclear-reactors-in-poland-as-early-as-2029-kghm-has-signed-a-contract-with-nuscale#:~:text=The%20Polish%20copper%20giant%20has,representatives%20of%20the%20American%20administration> (dostęp 14.11.2022).
- Forrest, Brett; Panchevsky, Bojan, *Russia Redeploys Troops as Focus of Conflict Turns South*, „The Wall Street Journal”, 1.08.2022.
- Hildreth, Steven; Ek, Carl, *Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe*, Congressional Research Service, 26.04.2010, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL34051> (dostęp 3.03.2023).
- Jarabik, Balazs, *What Did Minsk II Actually Achieve*, Carnegie Moscow, 13.02.2015, <https://carnegiemoscow.org/commentary/59059> (dostęp 11.11.2022).
- Judson, Jen, *Construction of Aegis Ashore in Poland nearing completion*, „Defense News”, 9.03.2022, <https://www.defensenews.com/pentagon/2022/03/09/construction-of-aegis-ashore-in-poland-nearing-completion> (dostęp 14.11.2022).
- Kakissis, Joanna, *Russia halts gas exports to Poland and Bulgaria, hitting back at Europe over sanctions*, NPR, 27.04.2022, <https://www.npr.org/2022/04/27/1094995330/putin-gas-rubles-poland-bulgaria> (dostęp 14.11.2022).
- Keith, Tamara, *Biden is boosting U.S. troops in Europe because of Russia's war in Ukraine*, NPR, 29.06.2022, <https://www.npr.org/2022/06/29/1108536666/biden-is-boosting-u-s-troops-in-europe-because-of-russias-war-in-ukraine> (dostęp 14.11.2022).
- Kimball, Daryl, *The European Phased Adaptive Approach at a Glance*, March 2022, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Phasedadaptiveapproach> (dostęp 14.11.2022).
- Koper, Anna; Banacka, Anna, *Poland refiner PKN to sell Lotos assets to Aramco, MOL to complete takeover*, Reuters, 12.01.2022.
- Kottasova, Ivana et al., *Ukrainian forces enter key city of Izyum in a sign Kyiv's new offensive is working*, CNN, 11.09.2022, <https://edition.cnn.com/2022/09/10/europe/ukraine-kharkiv-advances-intl-hnk/index.html> (dostęp 11.11.2022).

- Landay, Jonathan; Spicer, Jonathan, *Zelenskiy, visiting Kherson, vows to drive Russia from all of Ukraine*, Reuters, 15.11.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/donetsk-battles-are-hell-ukraines-zelenskiy-says-kherson-mops-up-2022-11-13/> (dostęp 10.03.2023).
- Macias, Amanda, *U.S. to send 15th military package to Ukraine, bringing total aid in Russia war to \$7 billion*, CNBC, 8.07.2022, <https://www.cnbc.com/2022/07/08/us-to-send-15th-military-package-to-ukraine-bringing-total-aid-in-russia-war-to-7-billion-.html> (dostęp 12.07.2022).
- Markus, Stanislav, *Long-term business implications of Russia's war in Ukraine*, „Asian Business & Management”, 21.05.2022.
- Menon, Rajan; Rumer, Eugene, *Conflict in Ukraine. The Unwinding of the Post-Cold War Order*, The MIT Press, Cambridge 2015.
- Micklethwait, John; Krasnolutska, Daryna, *Zelenskiy Says No Peace Until Ukraine Gets Crimea, Donbas Back*, Bloomberg, 17.11.2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-17/zelenskiy-says-no-peace-until-ukraine-gets-crimea-donbas-back> (dostęp 3.03.2023).
- Mutler, Alison, *NATO Shows Off Missile Base In Romania, Calling It 'Purely Defensive'*, REF/RL, 25.11.2019, <https://www.rferl.org/a/nato-shows-off-missile-base-in-romania-calling-it-purely-defensive-/30291193.html> (dostęp: 14.11.2022).
- Poland signs deal for purchase of 250 Abrams tanks*, Reuters, 5.04.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/poland-signs-deal-purchase-250-abrams-tanks-2022-04-05/> (dostęp 14.11.2022).
- Poland to ramp up defence spending, army as Ukraine war rages*, Reuters, 4.03.2022, <https://www.euronews.com/2022/03/04/uk-ukraine-crisis-poland-parliament> (dostęp 12.07.2022).
- Saballa, Joe, *Poland to Acquire 500 HIMARS from US*, „The Defense Post”, 7.06.2022, <https://www.thedefensepost.com/2022/06/07/poland-himars-us/> (dostęp 14.11.2022).
- Shin, Hyonhee, *South Korea Sign 58 billion tank and howitzer contract*, „Reuters”, 27.08.2022, <https://www.reuters.com/world/south-korea-poland-sign-58-billion-tank-howitzer-contract-2022-08-27/> (dostęp 14.11.2022).
- Shrestha, Priyanka, *Westinghouse signs deals to support Poland's first nuclear new build*, „Energy Live News”, 25.01.2022, <https://www.energylivenews.com/2022/01/25/westinghouse-signs-deals-to-support-polands-first-nuclear-new-build/> (dostęp 14.11.2022).
- Smith, Josh, *Analysis: With massive Polish arms deal S. Korea steps closer to Ukraine war*, Reuters, 29.07.2022.
- Systemy rakietowe z Korei Południowej dla Polski. Szef MON Mariusz Błaszczak zatwierdził umowę na zakup artylerii*, TVN 24, 19.10.2022, <https://>

- tvn24.pl/swiat/systemy-rakietowe-z-korei-poludniowej-dla-polski-szef-mon-mariusz-blaszczak-zatwierdzil-umowe-na-zakup-artylerii-6170203 (dostęp 14.11.2022).
- Ukraine gets its F-16s*, „The Economist”, 1.6.2023.
- Vergun, David, *Ukraine Getting Patriot Battery, Other Defense Weapons*, 21.12.2022, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3253206/ukraine-getting-patriot-battery-other-defense-weapons/> (dostęp 3.03.2023).
- Via *Euronews: Ukraine war: What you need to know this Tuesday*, „Euronews”, 1.08.2022, <https://www.euronews.com/2022/08/01/ukraine-war-five-latest-developments-linked-to-russias-invasion> (dostęp 11.11.2022).
- Voice of America, *Putin Strikes Conciliatory Tone in Crimea Speech*, 14.08.2014, <https://www.voanews.com/a/putin-russia-should-build-itself-up-not-fence-itself-off/2412999.html> (dostęp 10.03.2023).
- Westinghouse signs agreements to supply nuclear technology to Poland*, 25.01.2022, <https://notesfrompoland.com/2022/01/25/westinghouse-signs-agreements-to-supply-nuclear-technology-to-poland/> (dostęp 14.11.2022).
- Westinghouse Signs Strategic Partnerships in Poland to Build Country's First AP1000® Nuclear Plant*, 21.01.2022, <https://info.westinghousenuclear.com/news/westinghouse-strategic-partnerships-poland> (dostęp 14.11.2022).
- Williams, Heather, *Russia Suspends New START and Increases Nuclear Risks*, 23.02.2023, <https://www.csis.org/analysis/russia-suspends-new-start-and-increases-nuclear-risks> (dostęp 3.03.2023).
- Zengerle, Patricia, *After delay, U.S. Senate overwhelmingly approves \$40 billion in Ukraine aid*, 20.05.2022, <https://www.reuters.com/world/us/after-delay-congress-sends-40-billion-ukraine-aid-package-biden-2022-05-19/> (dostęp 12.07.2022).